

LAWTON

Gerechtshof Den Haag
Rolnummer: 200.049.029/01
Zitting van 17 januari 2011

PLEITNOTA MR J.R. VERMEULEN

inzake:

1. PIETERNELLA BAARDSE-VAN DER RHEE,
wonende te Dordrecht;
2. ANNA G. BAARDSE,
wonende te Dordrecht;
3. JORGE ENRIQUE ORAISON en
CORNELIA JOHANNA MARIA RIJNBERG,
wonende te Dordrecht;
4. SJIMON RENÉ DEN HOLLANDER
wonende te New York, Verenigde Staten van Amerika;
5. de BELANGEN VERENIGING FUNDERINGS
PROBLEMATIEK,
kantoorhoudend en zetelend in de gemeente Dordrecht,
appellanten,
advocaat: Mr J.R. Vermeulen te Rotterdam

tegen:

DE GEMEENTE DORDRECHT,

zetelende te Dordrecht,

geïntimeerde,

procesadvocaat: Mr P.J.M. von Schmidt auf Altenstadt

behandelend advocaten: Mr M. Griffiths en Mr R.D. Lubach

LAWTON

Inleiding

1. Appellanten hebben om een aantal redenen pleidooi gevraagd. Een belangrijke reden is dat beide partijen uitvoerige processtukken hebben overgelegd. Appellanten vinden het nodig om ten overstaan van uw hof nog eens op heldere en bondige wijze uiteen te zetten waar het in deze zaak nu in de kern om gaat. Voorts geeft een pleidooi de mogelijkheid om ter zitting vast te stellen of bij uw hof wellicht specifieke vragen of onduidelijkheden leven over de stellingen van appellanten of de (al dan niet technische) achtergronden van de zaak. Mogelijk kunnen dergelijke vragen dan gelijk worden beantwoord. Tot slot zijn appellanten verheugd dat zij pleidooi hebben gevraagd omdat dat de mogelijkheid geeft in te gaan op het onlangs gewezen arrest van de Hoge Raad in de Wilnis-zaak (HR 17 december 2010, LJN:BN6236). Zoals u weet hebben appellanten zich bij memorie van grieven uitdrukkelijk beroepen op het aan het arrest van de Hoge Raad voorafgaand arrest van het hof in die zaak.
2. Gelet hierop zal ik op de navolgende aspecten ingaan:
  - de opstalaansprakelijkheid van de Gemeente voor de lekkende rioleringen;
  - het openwaterpeil en de rol van de Gemeente;
  - de wetenschap van de Gemeente inzake de lekkende rioleringen en het verband met de funderingsschade;
  - de beweerdelijke inspanningen van de Gemeente in het kader van het rioolbeheer;
  - de drie concrete panden aan de Reeweg-Oost, Koninginnestraat en Adriaan van Bleyenburgerstraat.
3. Voorafgaand hieraan maak ik nog drie opmerkingen. Ten eerste is het vanwege de aard van het pleidooi en de beperking in beschikbare tijd niet mogelijk om vandaag alle door de Gemeente bij memorie van antwoord aangevoerde verweren te bespreken. Ter vermijding van elk misverstand merk ik op dat appellanten al hetgeen de gemeente bij memorie van antwoord heeft aangevoerd ontkennen en betwisten, tenzij en voorzover in het hierna volgende de juistheid van die stellingen uitdrukkelijk wordt erkend.

LAWTON

4. Ten tweede een opmerking over de door appellanten aangevoerde grief 1. Deze heeft betrekking op de afwijzing door de rechtbank van de vordering van appellante Baardse-Van der Rhee op grond van verjaring en de overweging dat “de bewoners van de betreffende panden” in ieder geval bij oprichting van de Belangen Vereniging op 2 mei 2001 op de hoogte waren van een mogelijk funderingsprobleem. Bij memorie van antwoord heeft de Gemeente die grief niet bestreden. Gelet daarop ligt de grief voor toewijzing gereed. Ik zal daarop vandaag verder niet ingaan.
5. Ten derde de door de Gemeente voorafgaand aan dit pleidooi overgelegde stukken. Mede gelet op het feit dat uit de stukken niet is af te leiden met welk doel zij zijn overgelegd en welke conclusies de Gemeente aan die stukken wenst te verbinden, zijn appellanten niet in staat inhoudelijk te reageren. Voorzover Uw hof zou oordelen dat deze stukken mede bepalend zijn voor een ten nadele van appellanten te nemen beslissing, verzoeken appellanten u in staat gesteld te worden daarop nog op een later tijdstip schriftelijk te reageren. Uiteraard zullen de namens appellanten overgelegde stukken (**producties 11 t/m 14**) door mij wel worden besproken en toegelicht.

Opstalaansprakelijkheid van de gemeente voor de lekkende rioleringen

6. In dit onderdeel zal ik, gelet op het door de Gemeente gevoerde verweer en de uitspraak van de Hoge Raad inzake Wilnis ingaan op twee aspecten van de door appellanten gestelde opstalaansprakelijkheid van de Gemeente voor de lekkende rioleringen. Ten eerste op de vraag waarom sprake is van een “gebrek” of nauwkeuriger geformuleerd of en zo ja, waarom lekkende rioleringen niet voldoen aan de eisen die men daaraan in de gegeven omstandigheden mag stellen. Ten tweede op de vraag of in het onderhavige geval sprake is van gevaar voor personen of zaken. Het causaal verband tussen de lekkende rioleringen en de ontstane funderingsschade komt hierna nog aan de orde bij de bespreking van de drie concrete panden.
7. Bij memorie van antwoord stelt de Gemeente dat geen sprake zou zijn van een gevaar voor personen of zaken.

LAWTON

Voorts wordt gesteld dat de opstalaansprakelijkheid van artikel 6:174 BW niet van toepassing is op feiten die voor 1 januari 1992 waren voltooid en dat de gemeente op grond van artikel 1405 BW (oud) niet aansprakelijk zou zijn.

Beide verweren gaan niet op. Het door artikel 1405 BW (oud) gestelde vereiste van een gehele of gedeeltelijke instorting van een gebouw wordt in de rechtspraak ruim uitgelegd. Zowel het hof Den Bosch als de rechtbank Almelo hebben onder de vigeur van artikel 1405 BW geoordeeld dat een breuk in de (bedrijfs)riolering wordt aangemerkt als een instorting in de zin van artikel 1405 BW, welke kennelijk moet worden toegeschreven aan een gebrek in het materiaal of in de constructie¹. Meer in zijn algemeenheid wordt aangenomen dat de invoering van het huidige artikel 6:174 BW niet moet worden opgevat als een gewijzigde rechtsopvatting ten aanzien van opstalaansprakelijkheid maar als een tegemoetkoming aan de behoefte aan duidelijkheid omtrent het toepassingsbereik ervan². Het door de Gemeente terzake gevoerde verweer baat haar dan ook niet ter afwering van de door appellanten gestelde opstalaansprakelijkheid van de Gemeente.

8. Ten aanzien van de vraag of sprake is van een gevaar voor personen of zaken, dat zich heeft verwezenlijkt geldt het navolgende. De Gemeente stelt dat sprake moet zijn van een gevaar voor een ongeval of ongeluk. Daarvan zou in de visie van de Gemeente in het onderhavige geval geen sprake zijn omdat het rotten van houten funderingspalen bij langdurige cumulatieve droogstand niet te maken zou hebben met inwerking van een gevaar in de zin van artikel 6:174 BW maar met de intrinsieke eigenschappen van deze funderingen. Dit is zowel feitelijk als juridisch onjuist. De ratio van artikel 174 BW is een regeling te geven voor aan derden toegebrachte schade veroorzaakt door gebreken aan opstallen. Naar het oordeel van appellanten, en trouwens ook de Gemeente³, staat vast dat lekkages in riolering leiden tot verlaging van de grondwaterstand vanwege de drainerende werking ervan. Tevens staat genoegzaam vast dat verlaging van de grondwaterstand kan leiden tot langdurige, cumulatieve, droogstand van houten funderingspalen in de nabijheid van die riolering en dat die droogstand rotting veroorzaakt van de houten palen. Tot slot staat vast dat de rotting van houten funderingspalen leidt tot zodanig verminderde draagkracht dat de opstal verzakt en uiteindelijk instort.

---

¹ Rechtbank Almelo, 10 augustus 1983, AB 1983, 492 en Hof Den Bosch, 12 mei 1998, JM 1998, 130.

² Hof Den Bosch, 5 december 2000, NJ 2001, 626.

³ MvA, punt 9.36

LAWTON

De aldus geschetste causale keten is zodanig direct dat zondermeer is voldaan aan het “gevaarvereiste” als bedoeld in artikel 6:174 BW.

9. Vervolgens komt aan de orde de vraag wanneer lekkende rioleringen niet voldoen aan de eisen die men daaraan in de gegeven omstandigheden mag stellen. Appellanten stellen, dat indien sprake is van zodanige lekkages van de riolering dat daarvan op den duur schade van enige importantie is te verwachten is voor een relevant aantal funderingen vast staat dat die rioleringen niet voldoen aan de eisen die men er in de gegeven omstandigheden aan mag stellen. In het aandachtsgebied funderingen, en meer in het bijzonder ook ter plaatse van de drie concrete panden, is dit het geval en appellanten hebben ter onderbouwing daarvan voldoende gesteld en aangetoond.
10. Uit de parlementaire geschiedenis⁴ blijkt dat met het feit van de instorting het vermoeden van een gebrekkige toestand is gegeven. Inzake de dijkverschuiving in Wilnis overwoog de Hoge Raad: *“het enkele feit van de kadeverschuiving zal in het algemeen voldoende zijn voor het aannemen van het vermoeden dat de kade (dijk) niet voldeed aan de daaraan in de gegeven omstandigheden te stellen eisen, behoudens door de bezitter ervan te leveren tegenbewijs”*⁵. In het onderhavig geval blijkt uit de TNO-rapportages dat de rioleringen ter plaatse zodanig lekken, dat zij tot droogstand van houten paalfunderingen leiden en dus niet voldoen aan de eisen die men daaraan mag stellen. Gelet hierop rust op de Gemeente het bewijs dat de rioleringen wel voldoen aan de daaraan te stellen eisen. Tot nu toe heeft de Gemeente onvoldoende gesteld, laat staan bewezen, om het wettelijk vermoeden van aansprakelijkheid te weerleggen.
11. De Gemeente stelt, dat in het kader van opstalaansprakelijkheid de positie van de overheid-wegbeheerder goed vergelijkbaar zou zijn met de positie van de overheid-rioolbeheerder. Dit is echter onjuist. Appellanten wijzen in dit verband op het kenmerkend verschil in de wijze waarop openbare wegen en riolering worden gebruikt. De openbare weg wordt actief gebruikt door verkeersdeelnemers die medeverantwoordelijk zijn voor de veiligheid op de openbare weg. Logischerwijs leidt dit tot een beperking van de kwalitatieve aansprakelijkheid van de overheid-wegbeheerder.

---

⁴ TM Parl. gesch. boek 6, p. 755

⁵ r.o. 4.4.5

LAWTON

Hiervan zijn vele voorbeelden te vinden in de rechtspraak⁶. Bij riolering is geen sprake van een dergelijke vorm van gebruik zodat niet gesteld kan worden dat de burger mede verantwoordelijk zou zijn voor de toestand van de riolering. Praktisch gezien is dit ook onmogelijk. Uitsluitend de rioolbeheerder heeft zicht op de toestand en veiligheid van de riolering en op de gebreken die gevaar voor derden opleveren. Er is dan ook reden uit te gaan van een ruimere kwalitatieve aansprakelijkheid van de overheid-rioolbeheerder ten opzichte van de overheid-wegbeheerder.

12. In het kader van de wegbeheerdersaansprakelijkheid stelt de Gemeente dat bij de staat van onderhoud die voor een weg kan worden geëist de financiële armslag van de overheid eveneens een rol kan spelen. In de parlementaire geschiedenis⁷ wordt gesteld dat het gebrek aan financiële mogelijkheden niet inhoudt dat het onderhoudsniveau beneden een aanvaardbaar peil zal mogen dalen. Wel zullen de weggebruikers bij de door hen in acht te nemen omzichtigheid er rekening mee moeten houden dat wegen niet steeds in perfecte staat verkeren, bijvoorbeeld wat betreft de stroefheid of gelijkmatigheid van het wegdek of de afwezigheid van het risico van aquaplaning, waarbij uiteraard de aard van de weg (snelweg, dorpsweggetje) een rol zou kunnen spelen. De eigenaren van woningen in het aandachtsgebied funderingen hebben echter geen rekening kunnen houden met lekkages in de riolering en de daardoor veroorzaakte verlaging van de grondwaterstand. Pas in 2000 heeft de Gemeente voor het eerst jegens haar burgers enige melding gemaakt van de mogelijkheid van verlaagde grondwaterstanden, zelfs nog zonder zelf te wijzen op de lekkende rioleringen als oorzaak van die verlaagde grondwaterstanden.
13. De vraag rijst welke conclusies getrokken kunnen worden uit de uitspraak van de Hoge Raad inzake Wilnis voor het onderhavige geval. Een overeenkomst tussen Wilnis en de onderhavige casus is dat dijken evenmin als riolering door burgers actief worden gebruikt en er in die zin geen reden bestaat de kwalitatieve opstalaansprakelijkheid te beperken zoals dat het geval is bij de wegbeheerdersaansprakelijkheid.

---

⁶ HR 26 september 2003, NJ 2003, 660; HR 3 mei 2002, NJ 2002, 465.

⁷ Parl.gesch. Inv., p.1394

LAWTON

Een belangrijk verschil is dat het Hoogheemraadschap heeft gesteld dat tot de dijkverschuiving in augustus 2003 niet bekend was dat (langdurige) droogte van de dijk een risico vormde en dat betekenis toekomt aan de toenmalige kennis over faalmechanisme en maatstaven voor belastingsituaties alsmede de toenmalige stand van wetenschap en techniek. Voorts heeft het Hoogheemraadschap gesteld dat de dijkverschuiving zich heeft voorgedaan ten gevolge van specifieke en uitzonderlijke omstandigheden.

Omdat het hof Amsterdam heeft geoordeeld dat dat niet relevant is voor het aannemen van opstalaansprakelijkheid heeft de Hoge Raad de daartegen gerichte cassatieklachten gegrond bevonden. In de vandaag aan de orde zijnde casus is hiervan geen sprake. Het is, ook volgens de Gemeente⁸, een feit van algemene bekendheid, dat lekkende rioleringen door drainerende werking een verlaagde grondwaterstand veroorzaken. Ditzelfde geldt voor de wetenschap dat langdurige, al dan niet cumulatieve, droogstand van houten funderingspalen bij droogstand gaan rotten, in welk geval onvermijdelijk sprake is van schade aan de daarop gefundeerde panden.

14. Naar het oordeel van appellanten zijn vooral de rechtsoverwegingen 4.4.4 en 4.4.5 van de Hoge Raad relevant voor de beoordeling van de opstalaansprakelijkheid van de Gemeente. Volgens de Hoge Raad komt het daarbij aan op de naar objectieve maatstaven te beantwoorden vraag of de opstal, gelet op het te verwachten gebruik of de bestemming daarvan, met het oog op voorkoming van gevaar voor personen en zaken deugdelijk is, waarbij ook van belang is hoe groot de kans op verwezenlijking van het gevaar is en welke onderhouds- en veiligheidsmaatregelen mogelijk en redelijkerwijs te vergen zijn. In het onderhavige geval is sprake van rioleringen die naar hun aard voor de burgers van de gemeente Dordrecht verborgen zijn en waarbij alleen de Gemeente als rioolbeheerder inzicht heeft in de staat er van. Vaststaat dat op grote schaal sprake is van zodanige lekkages in de riolering dat daadwerkelijke verlaging van de grondwaterstand is veroorzaakt. Dat geldt in zijn algemeenheid in het aandachtsgebied funderingen maar in het bijzonder ook voor de drie in de onderhavige procedure aan de orde gestelde panden. Uit de stellingen van appellanten en de door hen overgelegde deskundigenrapportages van TNO blijkt dat de kans op verwezenlijking van het gevaar voor personen en zaken zeer groot is en zich in ieder geval in drie concrete gevallen heeft verwezenlijkt.

---

⁸ MvA, punt 9.36

LAWTON

Blijft als laatste de vraag welke onderhouds- en veiligheidsmaatregelen mogelijk en redelijkerwijs te vergen zijn. Daarop zal ik hierna nog terugkomen.

15. Tot slot in dit verband nog enkele opmerkingen over de objectieve eisen die uit diverse hoofde worden gesteld aan waterdichtheid van rioleringen. Allereerst hebben appellanten gewezen op de bouwverordening van de gemeente Dordrecht en in het bijzonder artikel 2.7.6 daarvan. Lid 4 van dat artikel bepaalt dat de leidingen van de buitenriolering op erven en terreinen geen vernauwingen in de stroomrichting mogen bevatten en een vloeiende loop moeten hebben, alsmede een voldoende lucht- en waterdichtheid. Aan laatstgenoemde eis wordt geacht te zijn voldaan indien wordt voldaan aan het bepaalde in NEN 3215, uitgave 1997. Ten tweede stelt ook het door de Gemeente vastgestelde Gemeentelijk Riolerings Plan (GRP) IV⁹, dat riolen in hoge mate waterdicht dienen te zijn, zodanig dat de hoeveelheid intredend grondwater beperkt blijft. Een vergelijkbare bepaling is te vinden in het onlangs vastgestelde en door haar voorafgaand aan dit pleidooi overgelegde GRP V¹⁰. Tot slot wijzen appellanten op de door hen overgelegde gedeelten uit de Leidraad riolering van de Stichting Rioned (**productie 14**). Daarin is een korte algemene passage over de opstalaansprakelijkheid voor rioleringsbuizen opgenomen¹¹. Voorts de omschrijving van waterdichtheid als functionele eis¹² en de wijze van waterdichtheidsmeting¹³. Ook wordt beschreven dat en hoe een rioolbeheerder ingrijpmaatstaven behoort vast te stellen, waarbij wederom wordt gerefereerd aan de functionele eis van waterdichtheid¹⁴. Tot slot een aantal vindplaatsen uit de Leidraad inzake de noodzaak voor het verrichten van grondwateronderzoek door de rioolbeheerder¹⁵. Daaruit blijkt onder meer dat verzakking van panden op wijkniveau een aanleiding voor het uitvoeren van grondwateronderzoek is.

---

⁹ CvD, productie 34, bijlage 4

¹⁰ Productie 6 zijdens Gemeente, Bijlage 1, p. 2 sub c.

¹¹ A2000, p. 76

¹² C2400, p. 7, par. 2.3.2

¹³ C2400, p. 30, art. B 1.8

¹⁴ C2400, p. 38, bijlage 5

¹⁵ C2500, p. 3, 4, 6, 7, 33, 34 en 42

LAWTON

Ook wordt vermeld ¹⁶dat over het algemeen geldt, “*dat bij fundering op houten palen de grondwaterstand nooit onder het niveau van het bovenste funderingshout mag dalen (een korte periode tijdens een bemaling kan een uitzondering zijn).*”

16. De conclusie uit het vorenstaande is, dat riolering in hoge mate waterdicht behoort te zijn, mede met het oog op de schadelijke effecten op bebouwing in de omgeving indien niet of in onvoldoende mate sprake is van waterdichtheid. Anders dan de Gemeente stelt, is dit in het aandachtsgebied funderingen niet het geval. De Gemeente heeft niet aangetoond dat in het verleden of thans wordt voldaan aan de normen die qua waterdichtheid mogen worden gesteld aan riolen, mede gelet op de ligging nabij houten funderingspalen. TNO heeft er in dit verband terecht op gewezen¹⁷ dat rioolscans vaak een te optimistisch beeld geven over de waterdichtheid: indien de grondwaterstand niet of nauwelijks hoger is dan het lek in de riolering is op de scan slechts een beperkte lekkage in het riool te zien hetgeen ten onrechte kan leiden tot een te lage classificatie van het lek (bij voorbeeld: “druppende voeg” in plaats van “stromende voeg”).

Openwaterpeil

17. Naar aanleiding van de door appellanten geformuleerde grief 3 stelt de Gemeente dat de stellingen van appellanten te algemeen geformuleerd zouden zijn en dat geenszins vast zou staan dat aanpassingen in het oppervlaktewaterpeil daadwerkelijk hebben bijgedragen tot lokale droogstand van funderingen ter plaatse van de woningen van appellanten¹⁸. Deze stellingen laten zich niet verenigen met de stelling van de Gemeente¹⁹ dat de grootste invloed op de grondwaterstand ter plaatse van het pand Reeweg-Oost 114-116 moet worden toegerekend aan de invloed van het peil van de naastgelegen sloot. Ook in eerste aanleg heeft de Gemeente argumenten aangevoerd met betrekking tot de beweerdelijke invloed van het openwaterpeil op de droogstand van de funderingen.

---

¹⁶ C2500, p. 33, art. 8.3

¹⁷ CvR, productie 1, paragrafen 1.1 en 1.2

¹⁸ MvA, punten 9.17 t/m 9.21

¹⁹ MvA, punt 10.5

LAWTON

Om die reden hebben appellanten er op gewezen dat als die stelling al juist zou zijn de Gemeente in haar hoedanigheid van beheerster van het openwaterpeil in de relevante periode daarvoor eveneens aansprakelijk is. Voor het overige verwijs ik naar de toelichting op grief 3.

18. Na de ontkenning door de Gemeente in de rechtbankprocedure dat zij vóór 1995 het openwaterpeil in de gemeente beheerde, erkent de Gemeente thans alsnog de juistheid van de stellingen van appellanten. De vervolgens naar voren gebrachte stelling²⁰ dat daarmee nog niet vast zou staan dat de Gemeente tot die tijd feitelijk het openwaterpeil in het stedelijk gebied heeft beheerst moet als tardief en onvoldoende onderbouwd buiten beschouwing worden gelaten.

Wetenschap Gemeente omtrent lekkende rioleringen en verband met funderingsschade

19. Voor het aannemen van opstalaansprakelijkheid van de Gemeente is naar het oordeel van appellanten de wetenschap van de Gemeente omtrent de gebrekkige toestand van de rioleringen niet noodzakelijk. Voorzover dat anders zou zijn is van belang, dat de Gemeente reeds sedert lange tijd wetenschap heeft gehad omtrent het verband tussen lekkende rioleringen, verlaagde grondwaterstand en risico's op funderingsschade. De Gemeente erkent dat het een feit van algemene bekendheid is dat lekkende rioleringen een lagere grondwaterstand veroorzaken²¹. Voorts stelt de Gemeente dat de schaal en omvang van de funderingsproblematiek aan de haar duidelijk is geworden onder meer naar aanleiding van de bevindingen van Wareco in het kader van de technische rapporten die betrekking hadden op rioolrenovatie²². Naar aanleiding van de verklaring van voormalig ambtenaar Pinkse, waaraan in de Memorie van Grieven wordt gerefereerd, stelt de Gemeente dat zij geen verkeerde informatie naar buiten heeft gebracht maar dat zij "voorzichtig" zou zijn geweest met het verstrekken van informatie omdat zij niet onbedoeld de indruk wilde wekken een aanspreekpunt te zijn voor schade.

---

²⁰ MvA, punt 9.22

²¹ MvA, punt 9.36

²² idem

LAWTON

Feitelijk bevestigt de Gemeente daarmee de verklaring van Pinkse dat de Gemeente geen informatie omtrent haar wetenschap inzake de lekkende rioleringen, de verlaagde grondwaterstand en de risico's voor de paalfunderingen naar buiten heeft gebracht omdat men meende niet verantwoordelijk te zijn voor de schade aan de paalfunderingen. Men vreesde echter “*dat bewoners desalniettemin mogelijk de Gemeente aansprakelijk zouden stellen*”. De Wareco-rapporten waaraan wordt gerefereerd zijn nagenoeg allemaal opgesteld in de periode 1988 tot 1991. Door de Gemeente wordt niet ontkend dat in die rapporten nadrukkelijk is gewaarschuwd voor de drainerende werking van lekkende rioleringen en droogstand van houten funderingen. Voorzover daarvoor in sommige rapporten niet uitdrukkelijk is gewaarschuwd, is dit voor de Gemeente wel voldoende duidelijk kenbaar geweest bij lezing van die in haar opdracht opgestelde rapportages.

20. Ook voorafgaand aan de Wareco-rapportages wist de Gemeente al dat sprake was van lekkende rioleringen die tot een verlaagde grondwaterstand zouden (kunnen) leiden en vervolgens tot funderingsschade. De Gemeente heeft zelf gesteld²³ dat de rioolbeheerder er in het algemeen rekening mee houdt dat oudere riolering veelal een zeker drainerend effect heeft en dat na rioolrenovatie het grondwaterpeil zal stijgen. In de toelichting op grief 4 bij Memorie van Grieven is uitvoerig en onderbouwd uiteengezet dat de gemeente altijd bij bouwvergunningverlening eisen heeft gesteld aan de hoogte van het bovenste funderingshout in relatie tot het grondwaterpeil, dat de Gemeente sedert 1951 de grondwaterstand meet en dat de Gemeente vanwege de ingebruikname van een nieuw hoofdrioolgemaal in 1970 de grondwaterstand extra is gaan meten vanwege de verwachte lekkages van rioleringen. De meeste in die toelichting vermelde feiten en omstandigheden omtrent het verband tussen lekkende rioleringen, verlaagde grondwaterstand en de risico's op schade aan houten paalfunderingen alsmede de wetenschap van de Gemeente daaromtrent door de jaren heen, worden door de Gemeente niet ontkend.

---

²³ MvA, punt 5.7

LAWTON

21. Voorzover de Gemeente de verklaring van Pinkse tracht te relativieren, is dat weinig geloofwaardig. De heer Pinkse had de functie van hoofd van de Sector Civiele werken en was destijds als geen ander op de hoogte van de problematiek en het daaromtrent door de Gemeente gevoerde beleid.

Inspanningen Gemeente

22. Appellanten hebben onder meer ter toelichting op grief 5 specifieke stellingen naar voren gebracht omtrent het ontbreken van voldoende inspanningen van de Gemeente met betrekking tot het probleem van de lekkende rioleringen en de invloed daarvan op de grondwaterstand en de houten paalfunderingen. De Gemeente verwijt appellanten hun stellingen te algemeen te formuleren, naar het oordeel van appellanten ten onrechte. Het verweer van de Gemeente daarentegen is in ieder geval zodanig algemeen en zonder onderbouwing geformuleerd, dat daaruit niet kan worden geconcludeerd dat de Gemeente wel voldoende inspanningen heeft gepleegd of de stellingen van appellanten onjuist zouden zijn. Het staat voldoende vast dat sprake is van lekkende rioleringen die een zodanig verlagend effect op de grondwaterstand hebben gehad dat funderingsschade is opgetreden. De kwalitatieve aansprakelijkheid van de Gemeente voor haar rioleringsstelsel brengt mee, dat het aan de Gemeente is voldoende feiten en omstandigheden te stellen en te bewijzen die leiden tot de conclusie dat het rioleringsstelsel (toch) aan de eisen voldoet die men daaraan mag stellen. Aan die stel- en bewijsplicht heeft de Gemeente in ieder geval niet voldaan.
23. Voorzover het gaat om beheer en onderhoud van de riolering in het aandachtsgebied funderingen hebben appellanten gemotiveerd gesteld dat de inspectiefrequentie in de gemeente Dordrecht in vergelijking met andere steden (te) laag is. De Gemeente zit slechts op de helft van de norm voor inspectie die de Stichting Rioned hanteert. De Gemeente erkent dat in ieder geval voor de periode tot 2007 doch stelt dat de hoeveelheid inspecties vanaf 2007 tot en met 2010 stapsgewijs zou zijn vergroot tot circa 40 km per jaar. Appellanten ontkennen deze stellingen van de Gemeente.

LAWTON

24. Voorafgaand aan dit pleidooi is door de Gemeente het onlangs vastgestelde rioleringsplan GRP V overgelegd. Uitsluitend paragraaf 2.2.3 heeft betrekking op het gemeentelijk beleid ten aanzien van grondwateronderlast respectievelijk de funderingsschade. Hieruit blijkt dat de Gemeente slechts twee doelstellingen formuleert ten aanzien van de aanpak en het voorkomen van lekkende rioleringen, de invloed op de grondwaterstand en voorkoming van funderingsschade. De eerste is het faciliteren van inwoners bij funderingsherstel en de tweede het onder voorwaarden meewerken aan plaatselijk grondwaterherstel. Appellanten lezen hierin de bevestiging van hun stellingen inzake de onvoldoende inspanningen van de Gemeente als eigenaar en beheerder van het rioleringsstelsel in het aandachtsgebied funderingen. De aard en invulling van dit beleid impliceert dat de Gemeente zich niet verantwoordelijk, laat staan aansprakelijk acht voor de schadetoebrengeende gevaren die samenhangen met de staat waarin de rioleringen in dit stadsdeel verkeren.

25. In de als bijlage 1 bij het GRP V gevoegde evaluatie van het voorafgaande GRP IV is op pagina 2 een alinea opgenomen waarin wordt aangegeven dat riolen en andere objecten in hoge mate waterdicht dienen te zijn, zodanig dat de hoeveelheid intredend grondwater beperkt blijft. Voorts wordt vermeld dat in 2008 een extra inspectie-inspanning van de vrijverval rioleringen binnen de wijk Stadspolders is gerealiseerd en wordt ongefundeerd gesteld dat de Gemeente aan de eis van een hoge mate van waterdichtheid voldoet. Appellanten ontkennen en betwisten dit. Op de laatste pagina van de evaluatie van het GRP IV wordt de doelstelling behandeld dat inzicht dient te bestaan in de toestand en het functioneren van de riolering. Onder punt b wordt daarin aangegeven hoeveel procent van de riolering in de planperiode is geïnspecteerd en wordt aangegeven dat dit een lager percentage is dan voorzien, hetgeen echter niet geleid zou hebben tot incidenten. De betreffende percentages zijn opengelaten. Aan te nemen is dat deze percentages open zijn gelaten omdat daaruit de juistheid van de stellingen van appellanten blijkt dat sprake is van een te lage inspectiefrequentie in relatie tot hetgeen in andere gemeenten gebruikelijk is en overeenkomt met de aanbevelingen van de Stichting Rioned.

26. Bijlage 3 van het GRP V bevat functionele eisen, maatstaven en meetmethoden. Ten aanzien van grondwateronderlast is hierin niet meer te vinden dan de functionele eis dat grondwaterover- en -onderlast zullen worden beperkt of voorkomen “indien doelmatig”.

LAWTON

De maatstaf is volgens het plan dat grondwaterover- en – onderlast op basis van aanvragen door particulieren volgens “de afgesproken voorkeursvolgorde en voorwaarden” worden aangepakt. Op geen enkele wijze wordt hieraan een concrete invulling gegeven. In ieder geval blijkt hieruit dat de Gemeente tot op de dag van vandaag niet kenbaar maakt welke inspanningen zij nu concreet heeft verricht en zal verrichten in relatie tot de omvang van het rioleringsprobleem in het aandachtsgebied funderingen.

27. Vorenstaande bevindingen worden ondersteund door bijlage 6 van het GRP V (resultaten benchmark rioleringzorg 2008 van de Stichting Rioned). Daarin staat dat het inzicht in de toestand en het functioneren van de riolering matig is (hetgeen volgens de rapportage betekent: een stuk lager dan gemiddeld). Voorts bevat het benchmarkrapport de conclusie dat de gemeente Dordrecht per inwoner minder uitgeeft aan rioleringszorg dan gemiddeld (€ 54,00 ten opzichte van € 63,00 per inwoner per jaar). Dat is veelzeggend gelet op de bijzondere problematiek waarmee deze Gemeente nu juist worstelt en de grote omvang die het funderingsprobleem ten gevolge van de lekkende rioleringen in deze gemeente heeft. Tot slot bevat de rapportage de aanbeveling kritisch te kijken naar de personele bezetting. Het aantal mensjaren arbeid per 10.000 inwoners (eigen personeel plus uitbesteed) ligt ver onder het benchmark gemiddelde en het activiteitsniveau is ook lager dan gemiddeld.

Koninginnestraat 10-12

28. In de door appellanten bij dagvaarding overgelegde rapportage van TNO²⁴ en de bij Conclusie van Replik overgelegde Notitie²⁵ is op overtuigende en heldere wijze aangetoond, dat de oorzaak van de funderingsschade is gelegen in de drainerende werking van een aan de voorzijde van het pand gelegen rioleringsbuis (in de stukken nadien aangeduid als “schoonwaterriool” of “spuiriool”).
29. De Rechtbank heeft miskend dat de gemeente in ieder geval sinds de in haar opdracht uitgevoerde rapportage van Wareco in 1988 op de hoogte is van de sterk verlaagde grondwaterstand en de droogstand van houten paalfunderingen in de Koninginnestraat alsmede met de door Wareco als waarschijnlijk aangeduide oorzaak, te weten

---

²⁴ Dagvaarding, productie 6 par. 5.2

²⁵ CvR, productie 1

LAWTON

rioollekkages²⁶. Wareco heeft hierbij specifiek aangegeven dat nader funderingsonderzoek nodig is. Dit nader funderingsonderzoek is pas ruim 14 jaar later in opdracht van de gemeente door Gemeentewerken uitgevoerd. Dat het rapport van Gemeentewerken verder geen adviezen uitbrengt over de oorzaak spreekt voor zich: het onderzoek van Gemeentewerken ziet alleen op de staat van de fundering.

30. De gemeente doet de kwestie af door de schade te wijten aan de gebrekkigheid van de fundering. Er zou sprake zijn van onvoldoende geotechnische draagkracht van de fundering en de palen zouden in het verleden op onjuiste wijze zijn verlaagd. Dat sprake zou zijn van onvoldoende geotechnische draagkracht, is aantoonbaar onjuist om de bij Memorie van Grieven aangegeven redenen. De Afdeling Bouwtoezicht van de gemeente heeft het na een uitgevoerde drukproef niet noodzakelijk geoordeeld om extra palen aan te laten brengen en heeft bouwvergunning verleend voor paalkopverlaging op basis van de bestaande fundering met het bestaande geotechnisch draagvermogen.
31. De gemeente stelt dat het betreffend riool niet tot droogstand – en dus funderingsschade – zou hebben kunnen leiden omdat de verbinding niet op het actieve rioolsysteem zou zijn aangesloten. Appellanten hebben geconstateerd dat de bij Memorie van Grieven als productie 6 overgelegde tekening, die hierover uitsluitsel geeft, onvolledig is. Voorafgaand aan dit pleidooi zijn als nadere **producties 11 en 12** overgelegd twee tekeningen uit het gemeentelijk archief. Daarop is te zien dat het spui-schoonwaterriool in de Koninginnestraat is blijven liggen en is met pijlen aangegeven waar de verbindingen met het actieve riool zich bevonden. Volgens de Gemeente was er geen reden om de rioolstreng te verwijderen of vol te schuimen, omdat de uiteinden van het riool, ook aan de kant van de Singel, zouden zijn dichtgemetseld. Bij de rioolscan in 2003 is echter de rioolvideocamera vanaf die zijde het riool binnengegaan. Dit zou niet mogelijk zijn als het uiteinde van het riool zou zijn dichtgemetseld.
32. Voorts is ter toelichting op grief 10 uiteengezet dat zelfs zonder verbinding met het actieve riool sprake is gebleven van drainerende werking op het grondwater.

---

²⁶ MvG, productie 8, p. 9 en 10

LAWTON

33. In 2006 heeft Fugro een ontgraving uitgevoerd om de juiste ligging van het spuirool vast te stellen²⁷. In tegenstelling tot hetgeen de gemeente betoogt, blijkt uit de tabel op pagina 2 van dit onderzoek dat de bovenkant van het riool ongeveer 30 cm onder het niveau van het bovenste funderingshout ligt (het aanlegniveau van de funderingslijn ligt op ca. -1,0 m NAP, zie rapport Gemeentewerken, paragraaf 3.2.1. , productie 11 bij de Conclusie van Antwoord). Op goede en begrijpelijke gronden heeft TNO vervolgens mede aan de hand van de bevindingen van Fugro geconstateerd dat de droogstand van de funderingspalen is veroorzaakt door het spui-schoonwaterriool.

Adriaan van Bleijenburgstraat 31

34. In de door appellanten overgelegde rapportages van TNO²⁸ is op overtuigende en heldere wijze aangetoond, dat de oorzaak van de funderingsschade aan dit pand is gelegen in het lekkend straatriool. In de Notitie van TNO²⁹ zijn ter aanvulling de in opdracht van appellanten uitgevoerde rioolscans weergegeven. Deze bevestigen dat sprake is van een hevig lekkend riool. Voorts is niet weersproken door de Gemeente dat het grondwaterniveau na de rioolvervanging in 2007 sterk is gestegen. Dat het riool ter plaatse niet aan de eisen voldeed die men daaraan mag stellen is hiermee gegeven.
35. Ten overvloede geldt dat de gemeente op de hoogte was dan wel behoorde te zijn van de verlaagde grondwaterstand zodat er voldoende aanleiding voor de gemeente was om maatregelen te treffen. Zo werd in het rapport van Wareco van 6 april 1990³⁰ gesignaleerd dat er rioleringsproblemen waren in het gehele onderzoeksgebied waarin ook de Adriaan van Bleijenburgstraat is gelegen. Opvallend is dat de gemeente niet ingaat op het feit dat uit een fax van de gemeente aan de heer Sleeking³¹ blijkt dat de gemeente al in 2000 het voornemen had het riool in de Adriaan van Bleijenburgstraat te vervangen. Uiteindelijk heeft dit pas in 2007 plaatsgevonden. De gemeente betwist niet dat zij gedurende al die jaren ten onrechte heeft nagelaten om het riool te vervangen.

---

²⁷ MvG, productie 9

²⁸ Dagvaarding, productie 6 par. 5.3; CvR, productie 1

²⁹ CvR, productie 1

³⁰ CvA, productie 12

³¹ CvR, productie 13

LAWTON

36. Ook hier stelt de gemeente ten onrechte dat de funderingsschade zou zijn veroorzaakt door onvoldoende draagkracht van de funderingspalen. De Gemeente heeft hier echter geen enkel bewijs voor aangevoerd en heeft er evenmin onderzoek naar gedaan.

Reeweg Oost 114 – 116

37. In de door appellanten overgelegde rapportages van TNO³² is op overtuigende en heldere wijze aangetoond, dat de oorzaak van de funderingsschade aan dit pand is gelegen in het lekkend straatriool.
38. Ook bij dit pand geldt dat de gemeente uit het Warecorapport uit 1991³³ heeft kunnen en moeten concluderen dat ter plaatse van de Reeweg-oost sprake was van verlaagde grondwaterstanden en funderingsschade, veroorzaakt door de drainerende werking van lekkende rioolbuizen. Er wordt zelfs gesproken van een ernstige situatie. De rioolscans uit 2003 en 2007 bevestigen dat het riool lekt. Wareco adviseert nader onderzoek te doen om de aantasting van de houten paalfunderingen vast te stellen. Uit het nader funderingsonderzoek is gebleken dat de fundering inderdaad is aangetast. Het causaal verband tussen de funderingsschade en de gebrekkige riolering is daarmee duidelijk. De opmerkingen in het rapport zijn echter genegeerd.
39. De gemeente weigert ondanks alles enige actie te ondernemen. De gemeente is daarmee nalatig en schiet tekort in haar zorgplicht. Zo heeft Wareco van de gemeente geen toestemming gekregen om het door Fugro opgestelde grondwaterherstelplan uit te werken. Zoals ook uit het door de gemeente overgelegde verslag van de informatieavond van 24 januari 2008³⁴ blijkt, heeft de gemeente de opdracht teruggetrokken omdat deze te veel aandacht zou vragen. Overigens is in dit verslag ook aangegeven dat het vervangen van de riolering zou kunnen leiden tot een hogere grondwaterstand bij de fundering. Om die reden wordt eigenaren geadviseerd eerst de effecten van deze rioolvervangings af te wachten (pagina 2 onder 4 van het verslag).

---

³² Dagvaarding, productie 6 par. 5.1; CvR, productie 1

³³ CvA, productie 15, p. 12 en 13

³⁴ MvA, productie 5

LAWTON

Bewijsaanbod

40. In de visie van appellanten hebben zij voldaan aan hun bewijslast met betrekking tot de opstalaansprakelijkheid van de Gemeente. Het causaal verband met de schade aan de drie panden aan de Koninginnestraat, Adriaan van Bleijenburgstraat en Reeweg-oost blijkt uit de twee overgelegde onderzoeken van TNO. Voorzover nodig bieden appellanten bewijs aan van al hun stellingen, in het bijzonder door het horen van getuigen en deskundigen. Terzake verwijzen appellanten naar het door hen in eerste aanleg bij inleidende dagvaarding gedaan bewijsaanbod, nader geconcretiseerd bij Conclusie van Replik. Appellanten verzoeken u de inhoud van dit bewijsaanbod als hier herhaald, ingevoegd en gestand gedaan te beschouwen.

Conclusie

Appellanten concluderen dat het vonnis van de Rechtbank niet in stand kan blijven, hun grieven gegrond bevonden moeten worden en de vorderingen van appellanten alsnog toegewezen moeten worden.

Advocaat